

**VEGAN SOSYOLOJİYE DOĞRU:
VEGANLIK VE TOPLUM İLİŞKİSİ ÜZERİNE
YAZILAR**

**EDİTÖRLER:
NAZİFE GÜRHAN
ZEYNEP SERAP TEKTEN**

Bu kitabın yayın hakkı SİYASAL KİTABEVİ'ne aittir. Yayınevinin ve yayıncısının yazılı izni alınmaksızın kısmen veya tamamen alıntı yapılamaz, hiçbir şekilde kopyalanamaz, çoğaltılamaz ve yayınlanamaz.

VEGAN SOSYOLOJİYE DOĞRU: VEGANLIK VE TOPLUM İLİŞKİSİ ÜZERİNE YAZILAR

Yazarlar: Ayşe Fulya Şen, Vahide Yasemin Özkorul, Hayati Beşirli, Ahmet Cihan, Nazife Gürhan, Zeynep Serap Tekten, Nebile Eroğul, Aslıhan Ulu, Evrim Yılmaz Polat, Tom Regan, Rodi Haznedaroğlu (Çevirmen)

Yayına Hazırlayan: M. Çağlar Karuç

Kapak Tasarımı ve Dizgi: İrem Nur Acar

©Siyasal Kitabevi Tüm Hakları Saklıdır.

Mayıs 2026, Ankara

ISBN No: 978-625-6586-55-0

Siyasal Kitabevi-Ünal Sevindik

Yayıncı Sertifika No: 14016

Şehit Adem Yavuz Sok. Hitit Apt. 14/1

Kızılay-Ankara

Tel: 0(312) 419 97 81 pbx

Faks: 0(312) 419 16 11

e-posta: info@siyasalkitap.com

<http://www.siyasalkitap.com>

Baskı: Vadi Grafik Ltd. Şti.

İvedik Organize Sanayi 1420. Cd. No: 58

Ostim Yenimahalle/Ankara

Sertifika No: 47479

Dağıtım: Siyasal Kitabevi

Şehit Adem Yavuz Sok. Hitit Apt. 14/1

Kızılay/Ankara

Tel: 0(312) 419 97 81 pbx

Faks: 0(312) 419 16 11

e-posta: info@siyasalkitap.com

<http://www.siyasalkitap.com>

Instagram: kitabevisiyasal

X: kitabevisiyasal

**VEGAN SOSYOLOJİYE DOĞRU:
VEGANLIK VE TOPLUM İLİŞKİSİ ÜZERİNE
YAZILAR**

İÇİNDEKİLER

Önsöz	7
Aktivizm ve Metalaşma Arasında Veganlık Söylemleri: Alpro ve Türkiye Vegan Derneği Web Sitelerinin Karşılaştırmalı Analizi	9
Ayşe Fulya ŞEN	
Vegan ve Vejetaryen Etik Tutumunu Benimseyen Bireyler Perspektifinde Türcülük	27
Vahide Yasemin ÖZKORUL Hayati BEŞİRLİ	
Bir Tüketim Alışkanlığı Olarak Japonya’da Vegan Yemek Kültürü	39
Ahmet CİHAN	
Müslüman ve Vegan: İslam ve Veganizm İlişkisi Üzerine Bir Çalışma	49
Nazife GÜRHAN	
Vegan Kadınların Romantik İlişki Deneyimlerinde İdealler ve Müzakereler	63
Zeynep Serap TEKTEN	
Vegan Ebeveyn Olmak: Vegan Emek ve Aile İçi Emegın Yoğunlaşması.....	83
Nebile EROĞUL	
Dönüşen Habitus, Direnen Mutfak: Yeni Orta Sınıfın Veganlık Mücadelesi.....	101
Aslıhan ULU	
YouTube’da Vegan Olmak: Video Ekosisteminde Etkileşim, Duygu ve Toksikite Analizi	123
Evrım YILMAZ POLAT	
Hayvan Haklarının Savunusu	143
Tom REGAN Çevirmen: Rodi HAZNEDAROĞLU	

Önsöz

Veganlık kimlik, sınıf, toplumsal cinsiyet, din, dijital kültür ve aktivizm gibi farklı sosyolojik eksenlerde incelenmesi gereken bir araştırma alanıdır. Elinizdeki bu kitap, veganlığı tam da bu çok boyutlu yapısı içerisinde ele almayı amaçlayan bir derleme çalışmasıdır.

Kitapta yer alan çalışmalar, veganlığı farklı çerçeveler üzerinden ele almıştır.

Ayşe Fulya Şen'in çalışması, vegan etik tercihlerin bireysel pratiklerin yanı sıra metalaşma ve piyasa dinamikleri altında da ele alınması gerektiğine dikkat çekmektedir. Ayrıca çalışma veganlık üzerine söylemlerin piyasa temelli ve aktivizm temelli kurgulanmasındaki farklılara dair analiz sunmaktadır. Bu çalışma, veganlığı bir yandan politik bir hak mücadelesi olarak konumlandırırken, diğer yandan neoliberal piyasa dinamikleri içinde bir tüketim biçimine indirgenme riski taşıdığına dikkat çekmektedir.

Vahide Özkurul ve Hayati Beşirli ise vegan ve vejetaryen etik tutumunu benimseyen bireylerin türcülüğe yönelik bakış açılarını merkeze almaktadır. Bu çalışma, vegan ve vejetaryen bireylerin türcü normları kendi kişisel deneyimleri üzerinden nasıl irdelediklerini saha araştırması ile incelemektedir.

Ahmet Cihan'ın Japonya'daki vegan mutfak üzerine gerçekleştirdiği çalışma, veganlığın günümüzde dijital ağlar ve sivil toplum örgütleri aracılığıyla yeniden yükselişini sosyolojik bir perspektiften incelemektedir. Katılımlı gözlem ve kapsamlı bir literatür taramasına dayanan bu çalışma, Japon mutfağındaki vegan dostu ürün çeşitliliğini ve günümüz Japonya'sında vegan bir yaşam tarzını sürdürmenin pratik olanaklarını detaylı bir şekilde ortaya koymaktadır.

Nazife Gürhan, İslam ile veganlık arasındaki ilişkiyi incelendiği çalışmasında, veganlığın farklı kültürel ve dini bağlamlarda yeniden yorumlanan bir etik duruş olarak ortaya çıktığını göstermektedir. Bu çalışmada veganlığın, *tayyib* beslenme kapsamında İslam'ın genel ruhuyla çelişmediği, kapsamlı bir literatür taraması ve analiz ile tartışılmıştır.

Zeynep Serap Tekten'in vegan kadınların romantik ilişki deneyimlerine odaklanan çalışması, ilişkilerde veganlığın bir müzakere ve emek süreci oldu-

ğunu ortaya koymaktadır. Nebile Eroğul'un çalışması ise vegan ebeveynlik olgusu üzerinden, vegan etik tercihlerin gündelik yaşamda nasıl yoğun bir bakım ve emek pratiğine dönüştüğünü göstermektedir. Her iki çalışma da veganlıkla toplumsal cinsiyet dinamiklerinin nasıl keşiştiğine dair tartışmalara katkı sunmaktadır.

Aslıhan Ulu ise veganlığı Türkiye'de prekaryalaşan orta sınıf için hem bir sınıfsal ayırım aracı hem de gıda sistemindeki adaletsizliğe karşı bir taktiksel direniş pratiği olarak ele almıştır. Ulu'nun çalışması veganlığın "ayrıcalıklı bir hobi" olduğu yönündeki iddiayı sarsacak bir analiz sunmaktadır. Bu bağlamda çalışma, pahalı ikame ürünler yerine Türk mutfağının zeytinyağlı ve bakliyat temelli yemeklerine yönelmeyi ve tesadüfi biçimde keşfedilen vegan ürünleri mutfığa dahil etmeyi "direnen mutfak" olarak kavramsallaştırarak literatüre önemli bir katkı sağlamaktadır.

Dijitalleşmenin etkisiyle veganlığın yeni bir kamusal görünürlük kazandığı da bu kitapta önemli bir tartışma alanı olarak yer almaktadır. Dijital platformlar ve özellikle sosyal medya, veganlığın hem bir kimlik hem de bir topluluk pratiği olarak yeniden üretildiği alanlar hâline gelmiştir. Bu kapsamda Evrim Yılmaz Polat'ın çalışması veganlığın YouTube'daki temsillerini çok boyutlu biçimde ele alarak vegan dijital video ekosisteminin yapısını ve işleyişini incelemektedir. Bu çalışma vegan harekete dijital alanda yöneltilen dirence ve düşmanlığa da değinmekte, vegan etik tutumu benimseyenlere atfedilen damgalayıcı temsilleri analizine dahil etmektedir.

Son olarak Rodi Haznedaroğlu, hayvan hakları tartışmalarına kuramsal bir zemin sunan Tom Regan'a ait önemli bir metni okuyucuya sunarak veganlığın etik ve felsefi dayanaklarını ele alan temel bir eseri Türkçe literatüre dahil etmektedir.

Farklı disiplinlerden ve perspektiflerden katkı sunan bu çalışmalar, veganlığın hem bireysel yaşam pratiklerinde hem de daha geniş toplumsal yapılarda nasıl şekillendiğini ve ne tür tepkiler aldığını anlamaya yönelik bir çerçeve sunmaktadır. Bu yönüyle eser, veganlık üzerine çalışan araştırmacılar, öğrenciler ve konuya ilgi duyan tüm okurlar için hem teorik hem de ampirik açıdan zengin bir kaynak olmayı hedeflemektedir.

Bu çalışma, "vegan sosyoloji" alanına katkı sunmayı amaçlasa da, kitapta yer alan metinlerin hâlâ belirli ölçülerde insan merkezli yaklaşımların izlerini taşıdığı göz ardı edilmemektedir. Bununla birlikte, farklı odaklarına rağmen, tüm çalışmaların ortak noktası veganlık eksenini kaybetmeden ilerlemesi ve insan, insan dışı hayvan ve doğa ilişkilerini sorgulayan bir düşünsel hattı korumasıdır. Bu yönüyle eser, "vegan sosyoloji" iddiası taşımaktan ziyade, bu alana katkı sağlayan bir adım olarak konumlanmaktadır. Bu nedenle, "Vegan Sosyolojiye Doğru" ifadesi, bu kitabın doğrudan "vegan sosyoloji" yaptığı iddiasından ziyade, insan merkezli bakışın sınırlarını aşan ve veganlık ekseninde yeni bir sosyolojik perspektife doğru ilerleyen bir tartışma alanına katkı sunma isteğini ifade etmek üzere kitap başlığında tercih edilmiştir.

Aktivizm ve Metalaşma Arasında Veganlık Söylemleri: Alpro ve Türkiye Vegan Derneği Web Sitelerinin Karşılaştırmalı Analizi

Ayşe Fulya ŐEN¹

Giriş

Veganlık, sadece hayvanların öldürülmesine karşı çıkan ahlaki tutumu yetersiz bularak, insan dışı hayvanların sistematik olarak sömürülmesini de kapsayan bütünsel bir reddediş olarak tanımlanmaktadır. Bu perspektife göre, hayvansal yan ürünlerin tüketimi, doğrudan öldürme eylemiyle aynı etik ihlalin bir parçası ve sömürü sistemiyle kurulan bir iş birliği (*cooperation*) biçimidir. Veganliğın ahlaki mantığı, bir varlığı öldürmenin yanlış olduğu kabul edildiğinde, o varlığı sömürmenin ve bu sömürüden fayda sağlamanın (*avoiding benefiting from exploitation*) da yanlış olduğu ilkesine dayanır. Bu bağlamda veganlık, tür ayrımcı (*speciesist*) bir kültür içinde ahlaki bir yaşamın gereklerini yerine getirmeyi hedefleyen ve bireyin eylemlerine rehberlik eden pratik bir “regülatif ideal” olarak konumlandırılmaktadır (Zamir, 2004). Veganlık; et, kümes hayvanları, balık, süt ürünleri ve yumurtanın yanı sıra her türlü hayvansal yan ürünün tüketilmesinden kaçınan bir pratik olmanın ötesinde; temelinde sağlık kaygıları, çevresel koruma ve etik ilkelerin yattığı kapsayıcı bir yaşam biçimidir. Hayvanlara yönelik muameleden rahatsızlık duyan vegan öznelere; kürk, deri, ipek, yün ve tüy gibi hayvansal malzemelerin ticari amaçlarla üretilmesine, hayvansal yan ürünlerin (balmumu, karmin, kazein vb.) kullanımına ve üretim sürecinde hayvanları istismar eden veya hayvanlar üzerinde test edilen her türlü metaya karşı bütüncül bir reddediş sergiler (Greenebaum, 2015).

¹ Prof. Dr., Fırat Üniversitesi İletişim Fakültesi Gazetecilik Bölümü, fulyasen@firat.edu.tr, ORCID: 0000-0003-3350-8292

Beck ve Ladwig (2021), veganlığı bireylerin piyasa temelli tercihleri aracılığıyla ahlaki ve politik hedeflere ulaşmaya çalıştığı bir etik tüketimcilik biçimi olarak tanımlar. Yazarlara göre bu pratik, sadece hayvansal ürünlerden kaçınmakla sınırlı olmayıp; hayvan hakları, iklim adaleti ve ekolojik sürdürülebilirlik gibi normatif yükümlülüklerin yerine getirilmesini amaçlayan bir politik sorumluluk alanıdır. Beck ve Ladwig (2021), ahlaki sorumluluğun tamamen bireysel tüketicilerin omuzlarına yüklenmesinin (*individualization of responsibility*), asıl politik ve ekonomik değişim kapasitesine sahip olan devletlerin ve kurumsal aktörlerin sorumluluğunu gölgeleme riski taşıdığını savunur. Yazarlar, bu durumun veganlığı sistemik bir dönüşüm talebi olmaktan çıkarıp, piyasa tarafından araçsallaştırılan bireysel bir yaşam tarzı tercihinin indirgeyebileceğine dikkat çeker. Dolayısıyla veganlık, bireysel tüketici tercihlerinin ahlaki gücü ile kolektif ve kurumsal politik değişim zorunluluğu arasındaki gerilimli bir sahada konumlanmaktadır. Beck ve Ladwig (2021), veganlık temelinde şekillenen etik tüketimciliğin, neoliberal piyasa dinamiklerinden kaynaklanan yapısal risklerine dikkat çeker. Bu durum, sorumluluk kayması (*deflection of responsibility*) olarak tanımlanan bir süreci tetikleyerek, çözümün sadece tüketicilerin pazar tercihlerine indirgenmesine yol açmaktadır. Beck ve Ladwig (2021), bu nötr görünen tüketim eylemlerinin, kolektif ve kurumsal politik düzenlemelerin yerini alması durumunda veganlığın sistemik sömürü düzenini dönüştürme potansiyelini zayıflatacağı konusunda uyarıda bulunur. Dolayısıyla yazarlar, bireysel ahlaki seçimlerin piyasa içindeki rolünü kabul etmekle birlikte; bu tercihlerle sınırlı kalan bir yaklaşımın, geniş ölçekli politik eylemsizliği meşrulaştırma ve etik duyarlılığı pazar odaklı bir konfor alanına hapsetme riski taşıdığını savunur. Gheihman (2021), veganlığı bireysel seçimlerin kamusal bir anlam kazandığı ve pazar odaklı eylemlerin aktivist bir potansiyel taşıdığı bir yaşam tarzı hareketi olarak tanımlar. Bu perspektife göre veganlık; etik değerlerin bireysel kimlikle bütünleştiği, kurumsal yapılardan ziyade günlük kararlar üzerinden ilerleyen ve tüketim eylemini bir savunuculuk aracına dönüştüren bir pratikler bütünüdür. Etik değerlerin kimlik, estetik ve tüketim tercihleriyle iç içe geçtiği bu hibrit alan, pazarın ana akımlaşma sürecindeki kritik rolüne dikkat çeker. Gheihman, vegan ürünlerin ve yaşam tarzının metalaşmasını, hareketin geniş kitlelere yayılmasını sağlayan bir tüketim yoluyla savunuculuk (*advocacy through consumption*) biçimi olarak ele alır. Yazara göre bireyler, pazar tercihlerini toplumsal değişimi tetiklemek amacıyla birer aktivizm aracına dönüştürmekte; böylece veganlık, her satın alma eyleminde ahlaki ve politik bir duruşun sergilendiği yaygın bir mikro-aktivizm örüntüsü sunmaktadır (Gheihman, 2021).

Diğer taraftan, veganlığı bireysel bir beslenme pratiği veya kişisel bir kimlik inşasının ötesinde; gündelik yaşamdaki iktidar ilişkilerini yeniden incelemeye davet eden devrimci bir politik çerçeve olarak ele alan görüşler de vardır. Örneğin, Cherry (2006), veganlığı salt bireysel bir diyet tercihi veya yaşam tarzı hedefi olarak değil, etkileşimsel ve süreç odaklı ilişkilere dayanan bir kültürel hareket olarak tanımlar. Cherry (2006), vegan hareketin başarısının geleneksel sosyal hareketlerdeki gibi sadece yasama değişiklikleriyle değil, aynı zamanda günlük yaşam pratiklerindeki kültürel dönüşümlerle ölçüldüğünü savunur. Bu yaklaşım kapsamında veganlık, bireysel iradenin ötesinde, bireyi destekleyici

sosyal ağlara ve ağ bağlantılı bir katılıma eklemleyen ilişkisel bir aktivizm biçimi olarak konumlandırılır. Dolayısıyla hareket, kurumsallaşmış örgüt üyeliklerinden ziyade, bireylerin gündelik yaşamlarındaki tüketim ve pratik tercihlerini politik birer araca dönüştürdüğü yaygın ve kolektif bir mücadele alanı inşa etmektedir. Bu perspektife göre veganlık; dayanışmaya dayalı, belirli bir çatışmayı sürdüren ve içinde bulunduğu sistemin sınırlarını zorlayan kolektif bir eylem biçimidir (Cherry, 2006). Veganlığı kişisel bir gelişim süreci, çileci bir fedakârlık veya bireysel bir tüketicilik biçimi olarak değil; aksine toplumsal yapıların ve sistemlerin yarattığı zararları ele alan kolektif bir mücadele biçimi olarak konumlandırılan yaklaşımlara göre veganlık, bireysel bir tüketici tercihi olmaktan ziyade; işletmeler ve politikacılar üzerinde değişim yaratmak için baskı kurmayı amaçlayan ve hayvanlara yönelik sistematik adaletsizlikleri merkezine alan kolektif bir aktivizm biçimidir (McNeill, 2020; Cojocar, 2023).

Veganlığı kolektif bir mücadele biçimi olarak ele alan yaklaşımlar, hareketi aynı zamanda toplumsal cinsiyet rolleri ve iktidar dinamikleriyle kesişen bir sistem eleştirisi olarak tanımlar. Lockwood (2021), vegan politikayı endüstriyel şiddeti ve iklim değişikliğini körükleyen ataerkil ayrıştırma ve tahakküm standartlarına yönelik kritik bir müdahale olarak görür. Bu perspektife göre, mas-külen gıda pratikleri ile hayvan sömürüsü arasındaki bağın çözülmesi, sadece bireysel bir kimlik inşası değil; hayvanları metalaştıran ve sömüren toplumsal yapıların temeline yönelik politik bir saldırdır. Dolayısıyla veganlık, bireylerin toplumsal cinsiyet gibi kurgulanmış normları reddederek hem insan hem de insan dışı hayvanlar üzerinde kurulan baskı mekanizmalarını devre dışı bırakmayı amaçlayan devrimci bir eylemdir. Dickstein vd. (2022), güncel vegan hareketi neoliberal bireycilik ile radikal bir sol praksis (uygulama) potansiyeli arasında şekillenen yapısal bir gerilim hattı içinde analiz etmektedir. Yazarlara göre veganlık; bir tarafta kapitalist sistemin veganlığı sadece etik bir tüketim nişi ve kişisel bir yaşam tarzı seçimi olarak metalaştıran kuşatması, diğer tarafta ise hayvan sömürüsünü kapitalist üretim ve tahakküm ilişkilerinin bir parçası olarak gören sistem karşıtı bir duruş arasında konumlanmaktadır. Bu ikili yapı içerisinde veganlık, ana akım pazar tarafından yutulup depolitize edilme riskiyle karşı karşıyayken, aynı zamanda tür ayrımcılığını diğer toplumsal adaletsizliklerle ilişkilendiren kolektif bir kurtuluş mücadelesinin imkânlarını barındırmaktadır. Dickstein vd. (2022), veganlığın gerçek politik gücünün ancak bu bireysel tüketim odaklı yaklaşımdan sıyrılarak, sömürü sisteminin bütününe meydan okuyan kolektif bir stratejiye ve politik bir pratiğe dönüşmesiyle açığa çıkabileceğini savunmaktadır.

Literatürde veganlığın ahlaki bir zorunluluk, bir yaşam tarzı hareketi ve politik bir praksis olarak ele alınması, günümüzde bu hareketin çok katmanlı bir çatışma alanında konumlandığını göstermektedir. Ancak veganlığın ana akımlaşma süreciyle birlikte, hareketin radikal ve sistem karşıtı özünün, neoliberal piyasa dinamikleri tarafından metalaştırılma ve depolitize edilme riski taşıdığı görülmektedir. Bu çalışmanın temel problemini; Türkiye bağlamında veganlığın, hak odaklı bir aktivizm ile pazar odaklı bir yaşam tarzı söylemi arasındaki bu gerilimli düzlemde nasıl inşa edildiği oluşturmaktadır. Bu doğrultuda araştırmanın amacı, sivil toplum kuruluşu kimliğiyle hak temelli savunuculuk ya-

pan Vegan Derneği Türkiye'nin (<https://tvd.org.tr>) web sitesi ile ticari bir marka olarak veganlığı bir yaşam tarzı ürününe dönüştüren Alpro'nun (<https://www.alpro.com/tr>) resmi web sitesini karşılaştırmalı olarak analiz ederek, veganlık söylemlerinin aktivizm ve metalaşma kaskacındaki görünürlüğünü ortaya koymaktır. Veganlığın neoliberal bağlamda bireyselleşmesine yönelik metalaşma boyutunu ve aktivist potansiyelini tartışabilmek amacıyla şu araştırma sorularına yanıt aranmaktadır:

1. Alpro ve Türkiye Vegan Derneği web sitelerinde veganlık; hak, etik, sağlık, çevre ve yaşam tarzı gibi hangi kavramsal temalar üzerinden inşa edilmektedir?
2. Söz konusu aktörlerin web sitelerindeki görsel ve metinsel söylemleri, Dickstein vd. (2022) tarafından vurgulanan "neoliberal bireycilik" ve "radikal sol praksis" arasındaki gerilim hattının neresinde konumlanmaktadır?
3. Veganlığın pazar odaklı bir yaşam tarzı olarak metalaşması, farklı aktörlerin söylemsel pratiklerinde aktivizmin politik potansiyelini nasıl daraltmakta ve sistemik dönüşüm talebini nasıl görünmezleştirmektedir?

Bu çalışmada, aktivizm ve metalaşma odaklı gerilim hattını incelemek amacıyla, kurumsal söylemin en bütünlüklü biçimde temsil edildiği resmi web siteleri veri kaynağı olarak seçilmiş, Türkiye bağlamında iki zıt kutbu temsil eden Vegan Derneği Türkiye ve Alpro'nun resmi web sitelerindeki içerikler örneklem olarak belirlenmiştir. Bu iki aktörün tercih edilme nedeni; birinin hak temelli, sistemik dönüşümü hedefleyen radikal praksis alanını, diğerinin ise veganlığı bir tüketim nişi olarak kurgulayan neoliberal metalaşma alanını temsil etmesidir. Çalışma kapsamında, her iki web sitesinden amaçlı örnekleme yöntemiyle seçilen temsili içerikler; görsel ve metinsel iletilerin ardındaki anlamları açığa çıkarmak üzere nitel içerik analizi yöntemi kullanılarak incelenmiştir. Böylece, veganlık söylemlerinin aktivizm ve metalaşma boyutlarıyla dijital alanda nasıl inşa edildiği ve nasıl bir farklılık gösterdiği ortaya konmuştur.

Literatür İncelemesi

Veganlığı salt bir beslenme pratiği olmanın ötesinde ele alan yaklaşımlar; etik idealler, piyasa dinamikleri ve politik kimlik inşası arasındaki gerilimli mücadeleye odaklanmaktadır. Veganlığın bireysel bir tercih olmanın ötesindeki kolektif ve stratejik boyutlarını ampirik olarak inceleyen Kalte (2021), politik veganlık kavramını modern siyasal katılımın merkezine yerleştirmektedir. Yazar, vegan bireylerin kurumsal siyasete yönelik düşük güvenlerine karşın, yüksek düzeyde siyasal ilgi ve etik motivasyonlarla hareket ettiklerini saptamıştır. Bu güven eksikliği ve yüksek ilgi paradoksu, veganları piyasa odaklı siyasal eylemlere yönlendirmekte; boykot ve "buykot" (bilinçli ürün seçimi) gibi stratejik tüketim eylemleri, piyasayı dönüştürmeyi hedefleyen bilinçli bir siyasal araç olarak işlev görmektedir. Kalte (2021), bu eylemlerin geleneksel siyasetin bir alternatifi değil, siyasal kimliği gündelik yaşamın her anına (tüketim kararlarına) yayan tamamlayıcı bir yapı sunduğunu vurgulamaktadır. Sonuç olarak çalışma, politik veganlığın etik değerleri rasyonel bir siyasal amaçla birleştire-

rek, kapitalist sömürü mekanizmalarına karşı bütüncül bir siyasal angajman ve karşı-hegemonik bir duruş sergilediğini ortaya koymaktadır.

Veganlık, etik-politik bir duruş sergilemenin dışında, tüketim kültürü içinde markalarla etkileşim kurarak kimlik performansına dönüşmektedir. Bu yaklaşım, veganlığın metalaşma boyutunu açıklamakta ve pazar odaklı söylemlerin topluluk kimliği üzerinden nasıl yeniden üretildiğini göstermektedir. Hungara ve Nobre'ye (2022) göre, tüketim toplulukları sadece markalar etrafında değil, sosyal etkileşim ve yaşam tarzı pratikleri etrafında da şekillenmektedir. Bu durum, veganlığın etik-politik bir duruş olmanın ötesine geçerek tüketim kültürünün bir parçası hâline gelmesine ve markalarla değer ortak üretim süreçlerine katılmasına zemin hazırlamaktadır. Yazarlar, çevrimiçi vegan toplulukların üyeler arasında artan bağlantılılık sayesinde kimlik performansını yeniden ürettiğine ve bu süreçlerin pazarlama stratejileri için bir alan oluşturduğuna dikkat çekmekte; böylece veganlığın, hem etik bir yaşam biçimi hem de tüketim toplulukları aracılığıyla metalaşan bir kimlik olarak görünür hale geldiğini vurgulamaktadır. Lamarche-Beauchesne (2024), tüketim odaklı pazar ortaya çıkışı (*consumption-driven market emergence*, CDME) yaklaşımını vegan pazarına uyarlayarak, tüketici güdümlü pazar oluşumunun -bireysel aktörlerin mevcut ürünleri dönüştürmesiyle başlayan yeni pazarın ortaya çıkışı, gömülü girişimcilerin pazarı büyütmesi ve pazar katalizörlerinin kurumsal altyapılarla pazarı istikrara kavuşturması- üç aşamalı bir süreç olduğunu belirtir. Bu süreç, geleneksel şirket odaklı (*top-down*) pazar gelişiminden farklı olarak topluluk temelli ve aşağıdan yukarıya işleyen bir dinamik sergiler. Yazar, veganlığın tarihsel kökeninde Donald Watson ve Vegan Society gibi kültürel aktörlerin ideolojik müdahalelerini, günümüzde ise gömülü girişimcilerin ve pazar katalizörlerinin veganlığı hem bir yaşam tarzı aktivizmi hem de kurumsallaşan bir tüketim pazarı olarak yeniden ürettiğini vurgulamaktadır. Böylece veganlık, bir yandan etik-politik bir karşı-ideoloji olarak kapitalist normlara meydan okurken, diğer yandan tüketici talepleriyle metalaşan bir pazar nesnesine dönüşmektedir.

Türkiye bağlamında vegan hareketin sosyolojik dinamiklerini bütünsel bir perspektifle inceleyen Tunç (2023), veganlığı etik idealler, pazar dinamikleri ve politik örgütlenme arasındaki etkileşimin şekillendirdiği çok katmanlı bir alan olarak tanımlamaktadır. Yazar, nitel araştırma bulgularına dayanarak, Türkiye'deki vegan özneyi apolitik ve politik eğilimler üzerinden kategorize etmiştir. Tunç'un (2023) araştırması, özellikle Vegan Derneği Türkiye (TVD) gibi kurumsal yapıların, veganlığı bireysel bir tüketici tercihi olmaktan çıkararak; feminizm ve LGBTQAI+ gibi hak temelli mücadelelerle eklemlenen kesişimsel bir direnç alanına dönüştürdüğünü ve Türkiye'deki vegan aktivizminin bir yandan pazarın metalaştırma etkisine maruz kalırken, diğer yandan kurumsallaşma ve politikleşme yoluyla bu kuşatmayı aşmaya çalışan dinamik bir yapı sergilediğini ortaya koymaktadır. Tunç'un (2023), veganlığın bireysel/sağlık odaklı apolitik bir tercih ile sistemsel/hak temelli politik bir eylem arasındaki bu ayrımı, bu çalışmanın temelini oluşturan Alpro'nun tüketim odaklı apolitik söylemi ile TVD'nin hak temelli politik bariyer oluşturma çabası arasındaki zıtlığı kuramsal bir zemine oturtmaktadır.